

Tuntematon tunnetuksi: kansainvälistyvän yliopiston ja kehittyvien opiskelijavalintojen haasteet

Johdanto

Suomalaisen korkeakoulutuksen merkitystä yhteiskunnassa ovat koetelleet ja kyseenalaistaneet viime aikoina niin vähenevät resurssit kuin kasvanut tutkijoiden aivovuoto ulkomaille. Tutkimustiedon arvostuksen laskua on kuvattu myös viittaamalla aikaamme kuvaavaan käsitteeseen totuudenjälkeinen aika. Totuudenjälkeisellä aikakaudella tunteiden – jopa suoranaisten valheiden – väitetään syrjäyttäneen päätöksenteossa tutkitun tiedon (Muhonen 2017; Raivio 2018). Myös viime vuosien tilastot väestön koulutustason nousutrendin pysähtymisestä antavat aiheita huolelle korkeakoulutuksen tilasta. Vielä vuonna 2013 nuoret ikäluokat (25–34-vuotiaat) olivat vanhempia ikäluokkia koulutetumpia, mutta vuonna 2015 Tilastokeskus raportoi tämän pitkään jatkuneen koulutustason nousun pysähtymisestä (SVT 2013, 2015). Tuoreimpien, vuoden 2017 tilastojen perusteella 40–44-vuotiaiden on raportoitu jäävän toistaiseksi korkeimmin koulutetuiksi ikäluokiksi (SVT 2017).

Kun tässä hetkessä peruutetaan viime vuosituhatteen alkuun ja tarkastellaan Suomen itsenäistymisen aikaa, on helppo nähdä, miten suuri merkitys yliopistoilla on ollut kansakunnan ja valtion rakentamisessa. Yliopistot ovat tuottaneet kansakuntamme osaajat, uudistajat ja intellektuaaliset johtajat, kuten Ilkka Niiniluoto tässä kirjassa osoittaa. Varmuus korkeakoulutuksen merkityksestä kuitenkin katoaa, kun siirrymme yliopistojen historiallisen merkityksen kontekstista nyky-yhteiskuntaa luonnehtivan arviointikulttuurin kontekstiin. Vaikuttavuusyhteiskunnassa (Rajavaara 2007) kaikki toiminta asetetaan arvioinnin alaiseksi – alkaen päiväkotilasten arvioinneista työpaikkojen kehityskeskusteluihin ja erilaisen valtakunnallisten ohjelmien arviointeihin (Alastalo, Kunelius & Muhonen 2014).

Korkeakoulututkimukseen liitetään tyypillisesti ajatus tiivistä suhteesta korkeakoulupoliittikkaan. Kirja johdattaa lukijan pohtimaan korkeakoulupoliittisten trendien suhdetta olemassa olevaan tutkimukseen: korkeakoulututkimuksellisen asiantuntijuuden ja tiedon käyttöön ja käyttämättömyyteen sekä korkeakoulupoliittisten ideaalien keskinäisiin jännitteisiin. Myös tämän kirjan artikkelit tekevät näkyväksi korkeakoulututkijoiden asiantuntijuuden merkitystä poliittiselle päätöksenteolle. Korkeakoulututkijoiden panos korkeakoulujen kehittämiseksi ei kuitenkaan perustu pelkästään erilaisiin korkeakoulutuksen käytännön ongelmiin ratkaisuja etsivään policy-asiantuntijuuteen, vaan se on sekoitus eri asiantuntijuuksien lajeja. Korkeakoulututkimuksen asiantuntijuuden on luonnehdittu perustuvan policy-asiantuntijuuden ohella akateemiselle ja käytännön asiantuntijuudelle (Aholo & Välimaa 2002, 8; El-Khawas 2000). Akateemisessa asiantuntijuudessa korostuvat oman tieteenalan teoreettinen ja metodologinen ymmärrys. Käytännön asiantuntijuutta voi kuvata sen sijaan ”kentätietona”, ymmärryksenä korkeakoulutuksesta järjestelmänä, kulttuurina ja toimintatapoina.

Tämän johdantoartikkelin tehtävänä on kääntää katse kirjan artikkeleita yhdistävään pääteemaan, tuntemattomaan korkeakoulutukseen, tekemällä näkyväksi korkeakoulupoliittisista ideaaleista keskusteltaessa näkymättömäksi jäävää tuntematonta. Korkeakou-

luihin kohdistuvat odotukset ohjaavat niiden toimintaa yhä enenevässä määrin yhteiskunnallisten hyötyjen tuottamiseen. Samalla on havahduttu kysymään, ymmärtävätkö vaatimusten esittäjät korkeakoulujen toimintaa ja luonnetta. Kirjan johdanto-osassa Ilkka Niiniluoto kuvaa korkeakoulutuksen merkitystä kansakunnan rakentamisessa. Niiniluodon artikkeli havainnollistaa korkeakoulutuksen vaikuttavuuden ”tuntematonta”, toisin sanoen sitä, kuinka suuri osa korkeakoulutuksen ja tutkimuksen perustavanlaatuisista hyödyistä, kuten sivistys tai maailmankuvan tarkentuminen, ei taivu näkyviksi ja mitattavaksi tuotoksiksi, jotka korkeakoulu voisi raportoida tuloksinaan. Voidaan myös kysyä, onko meille selvää, mitä asioita korkeakoulu- ja tiedepolitiikassa halutaan edistää, kun puhutaan kansainvälistymisestä ja kansainvälisistä huipuista. Entä se tuntematon, joka juontuu korkeakoulupoliittisiin ideaaleihin, kuten korkeakoulutuksen yhdenvertaisuuteen, kansainvälistymiseen ja opintoaikojen nopeuttamiseen sisältyvistä ristiriidoista? Millaisia ideologisia jännitteitä syntyy, kun korkeakoulupoliittisin toimenpitein pyritään laskemaan korkeakouluopiskelijoiden aloitusikä? Tässä artikkelissa tuntematonta korkeakoulutusta havainnollistavat empiiriset esimerkit perustuvat kirjan kahteen teemaan: korkeakoulutuksen kansainvälistymiseen ja opiskelijavalintoihin. Kirjan lopuksi Arto Jauhiainen pohtii teoksen ja esitettyjen tutkimustulosten antia laajemmassa korkeakoulupoliittisessa kehyksessä.

Yliopistojen kansainvälisyyden monet muodot ja riskit

Suomalainen korkeakoulujärjestelmä on kansainvälistynyt 2000-luvulla voimakkaasti. Tosin, kuten Arto Jauhiainen jälkisanoissaan muistuttaa, kansainvälisyys ei ole vain tiede- tai korkeakoulupoliittinen nykytrendi, vaan se on ollut aina osa tieteellistä tutkimusta. Vaikka Suomessakin yliopistoilla on merkittävä kansallinen tehtävä, ovat kansainväliset trendit vaikuttaneet aina yliopistojen kehitykseen. 2000-luvulla kansainvälistymisen kehitys näkyy esi-

merkiksi opiskelijaliikkuvuuden voimakkaana kasvuna: sekä suomalaisten ulkomaille että ulkomaisten Suomeen suuntautuva opiskelijaliikkuvuus kaksinkertaistui aikavälillä 2006–2016 (Saarinen ym. tässä kirjassa). Ulkomaisten tutkijoiden määrä yliopistoissa on myös kasvanut tasaisesti viimeisten vuosien aikana (Lyytinen, Muhonen, Koskinen & Eskola 2016; Vipunen 2019). Lisäksi kansainvälisten tieteellisten julkaisujen osuus kaikesta tieteellisestä julkaisemisesta on huomattava. Vuosina 2012–2017 kansainvälisten tieteellisten julkaisujen osuus on kasvanut tasaisesti noin prosenttiyksikön vuodessa, ja vuonna 2017 jo 89 prosenttia Suomessa julkaistuista vertaisarvioituista artikkeleista ja kokoomateoksista kirjoitettiin muulla kuin suomen kielellä. (Vipunen 2019.)

Tieteenalojen julkaisukäytäntöjen kansainvälistymiskehityksessä on eroja, mutta kansainvälisten tieteellisten julkaisujen osuuden kasvu pitää paikkansa myös suhteellisesti ”vähemmän kansainvälisillä” aloilla, kuten yhteiskunta- ja humanistisissa tieteissä. Vuosina 2012–2017 kansainvälisten julkaisujen osuus kaikesta tieteellisestä julkaisemisesta nousi yhteiskuntatieteissä 68 prosentista 78 prosenttiin ja humanistisilla aloilla 57 prosentista 65 prosenttiin. (Vipunen 2019; vrt. Kulczycki ym. 2018.) Suomalaiset tutkijat kirjoittavat tieteellisiä julkaisuja myös aiempaa useammin yhteistyössä kansainvälisten kollegoidensa kanssa (Muhonen, Leino & Puuska 2012; Puuska, Muhonen & Leino 2014). Yhdeksi syyksi tieteellisen julkaisemisen voimakkaaseen kansainvälistymiskehitykseen Suomessa on nähty yliopistojen rahoitusmallin kehittäminen kansainvälistymistä ja julkaisemista painottavaan suuntaan. Vielä vuosina 2010–2012 rahoitusmallissa painotettiin julkaisumääriä 1,7 painokertoimella, ja kansainvälisten julkaisujen osuus tästä oli yksi prosentti. Vuosina 2013–2014 kansainvälisten tieteellisten julkaisujen perusteella jaettavan rahoituksen osuus nousi jo yhdeksään prosenttiin. Muiden julkaisujen, kuten tieteellisten kotimaisten artikkeleiden ja kirjojen sekä kansainvälisten vertaisarvioimattomien julkaisujen, osuudeksi määritettiin neljä prosenttia. (Kulczycki ym. 2018; Seuri & Vartiainen 2018, 15.) Rahoitusmallia kritisoitiin perustuen näkemykseen, jonka mukaisesti malli vähentää kotimaisilla kielillä

julkaistavan tutkimuksen arvoa painottamalla liiaksi kansainvälistä julkaisemista ja kannustaa yliopistoja laadun sijaan määrien kasvattamiseen ja kansainväliseen tieteelliseen julkaisemiseen anglo-amerikkalaisen valtavirtatieteen ehdoin (Julkaisufoorumi 2012; Mustajoki 2014; Patomäki 2011).

Vuonna 2015 Suomi otti käyttöön niin sanotun Norjan mallin, jossa julkaisujen painokerroin määräytyy julkaisukanavalle määritellyn julkaisufoorumiluokituksen mukaisesti (Kulczycki ym. 2018). Julkaisufoorumi luokittelee julkaisukanavat ja kustantajat asteikolla 1–3. Muut arvioidut julkaisukanavat, jotka eivät täytä tason 1 kriteereitä, merkitään tunnisteella 0. Vaikka julkaisufoorumiluokitus ja sen käyttöönoton myötä kotimaisille ja kansainvälisille julkaisuille erikseen jyvitetystä osuuksista luopuminen tasapainottivat kotimaisen ja kansainvälisen julkaisemisen arvotamista rahoitusmallissa, toisaalta julkaisufoorumiluokitusten kriteerit määrittelivät kansainvälisen julkaisukanavan kotimaista tasokkaammaksi, sillä korkeimman tasoluokituksen 3 voi saada vain kansainvälisellä julkaisukanavalla tai kustantajalla ilmestynyt julkaisu (Julkaisufoorumi 2019).

Vaikka yliopistojen kansainvälistymiskehitys on ollut positiivista, ovat viimeaikaiset toimenpiteet nostaneet esiin myös huolia. Yksi niistä liittyy suomalaisen korkeakoulutuksen houkuttelevuuteen ulkomaisille opiskelijoille. Suurin osa kansainvälisistä opiskelijoista tulee Suomeen EU- ja ETA-alueen ulkopuolelta, kuten Kiinasta ja Venäjältä (Opetushallitus 2017). Suomi otti käyttöön syksyllä 2017 lukukausimaksut EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tuleville opiskelijoille ja merkkejä siitä, että ulkomaisten opiskelijoiden määrät tulevat laskemaan, on jo nähtävissä. Vuoden 2018 keväällä Helsingin yliopiston ylioppilaskunta uutisoi, että Helsingin yliopistolla oli 18 lukukausimaksuja maksavaa opiskelijaa (Kirveskoski 2018). Syksyn 2017 tilastoista selviää, että englanninkielisten tutkinto-opiskelijoiden määrä romahti myös valtakunnallisesti – niin ammattikorkeakouluissa kuin yliopistoissa. Ammattikorkeakouluihin paikan vastaanottaneiden määrä laski 27 prosenttia vuodesta 2016, ja yliopistoissa pudotus oli vielä rajumpi, 46 prosenttia (Opetushallitus 2017).

Kansainvälisten opiskelijoiden liikkuvuuteen kohdistuu haasteita myös muualla. Jenny Lee kuvaa vuoden 2017 Korkeakoulututkimuksen symposiumin puheenvuoroon pohjatuvasa artikkelissaan, kuinka kansainvälisten opiskelijoiden hakemuskato on hänen mukaansa johtanut Yhdysvalloissa tilanteeseen, joissa yliopistot ovat kiinnostuneempia opiskelijoiden taloudellisista kuin henkisistä resursseista. Lee peräänkuuluttaakin yhdysvaltalaisilta yliopistoilta kriittisyyttä kansainvälistymispyrkimyksissään ja taloudellisia voittoja tavoitellessaan.

Ulkomaisten tutkijoiden osuus vuosina 2012–2014 suomalaisen yliopistojen opetus- ja tutkimushenkilökunnan henkilötyövuosista oli 18 prosenttia (Lyytinen ym. 2016). Viimeisimpien tilastotietojen mukaan ulkomaisten tutkijoiden osuus on kasvanut tasaisesti viime vuosina, ja vuonna 2017 jo reilu viidennes (22 %) kaikista tutkimustyövuosista oli ulkomaisten tutkijoiden tekemiä (Vipunen 2019). Myös European Tertiary Register (ETER 2012) -tilastoihin perustuvassa tarkastelussa esitetty tulos ulkomaalaisten tutkijoiden osuudesta Suomessa (20 %) viittaa siihen, että suomalaiset yliopistot ovat vasten yleistä odotusta varsin kansainvälisiä verrattuna tiettyihin eurooppalaisiin verrokkimaihin. Suurin ulkomaisten tutkijoiden osuus oli Sveitsissä (51 %). Viidessä muussa vuoden 2012 tarkastelussa mukana olleessa maassa ulkomaisten tutkijoiden osuudet jäivät huomattavasti Suomen ja Sveitsin osuuksia pienemmiksi (Ruotsi 15 %, Saksa 12 %, Italia 3 %, Portugali 3 % ja Espanja 2 %).

Kansainvälistymisen muodot juontuvat tieteenalakulttuurien erilaisista toimintatavoista, ja tieteenalojen väliset erot heijastuvat myös kansainväliseen liikkuvuuteen. Esimerkiksi luonnontieteissä peräti 32 prosenttia tutkimustyövuosista on ulkomaisten tutkijoiden tekemiä (teknisissä tieteissäkin 31 %), kun taas yhteiskuntatieteissä vastaava osuus on 13 prosenttia (Vipunen 2017).

Samoin kuin ulkomaiset opiskelijat, myös Suomessa työskentelevät ulkomaiset tutkijat ovat kotoisin tyypillisimmin EU- ja ETA-maiden ulkopuolisista maista: Venäjältä, Kiinasta ja Intiasta. Enemmistö ulkomaisista tutkijoista sijoittuu tohtoriopiskelijavaiheeseen. Sen sijaan urallaan jo pidemmällä olevat ulkomaiset professorit

ovat vähemmistönä, ja he tulevat Suomeen niin sanotuista tieteen keskusmaista: Iso-Britanniasta, Saksasta ja Yhdysvalloista. (Lyytinen ym. 2016.)

Ulkomaisten tutkijoiden kansallisuusprofiilien suurta vaihtelua eri uraportilla tarkasteltaessa näyttää siltä, että ulkomaisten maisterivaiheen opiskelijoiden ja väitöskirjatutkijoiden välillä on olemassa jatkumo, mutta tämän jälkeen yliopisto ei tarjoa enää jatkomahdollisuuksia. Myös aiemmat tutkimukset (Hoffman 2007) antavat viitteitä siitä, että suomalainen yliopisto ei tarjoa ulkomaisille tutkijoille etenemismahdollisuuksia. Tämän kirjan artikkelissaan Antero Puhakka ja Juhani Rautopuro tarkastelevat laajemmin niitä haasteita, joita ulkomaiset tutkijat Suomeen tullessaan kohtavat. Suomalaisissa yliopistoissa työskentelevistä ulkomaisista tutkijoista peräti 73 prosenttia kokee esimerkiksi toimeentulon epävarmuutta.

Meillä on tapana etsiä hyvää jostain kaukaa, muualta. Suomalaisista yliopistoista ja kansainvälistymisestä keskusteltaessa tuntuu osuvalta nostaa esiin Keijo Räsänen (2017) akateemista maailmaa laajemminkin kuvaava kysymys: Miksi lähihyvää ei tunnusteta? Tässä ajattelutavassa ”huippututkijat ja -yliopistot” ovat muualla kuin täällä. Lähihyvää ei tunnusteta ”huippudiskurssissa”, jossa keskitytään tyypillisesti siihen, kuinka pystyisimme houkuttelemaan suomalaisiin yliopistoihin kansainvälisiä huippuja (Räsänen 2017). Sitä mitä huipuilla kansainvälistymispyrkimysten yhteydessä tarkoitetaan, ei tyypillisesti pureta auki, mutta implisiittisesti ”huipukkuudella” viitataan aktiiviseen ja laadukkaaseen kansainväliseen julkaisemiseen. Aiemman tutkimuksen (Lyytinen ym. 2016) mukaan, Suomessa työskentelevät ulkomaiset tutkijat eivät kuitenkaan juuri eroa julkaisutuottavuudeltaan tai tekemänsä tutkimuksen laadulta suomalaisista kollegoistaan. Mikäli tavoitetta kansainvälisten huippujen houkuttelemisesta Suomeen tarkastellaan tutkijoiden julkaisutuottavuuden näkökulmasta, voidaankin hieman kärjistäen todeta, että joko suomalaiset yliopistot eivät ole erityisen vetovoimaisia tai sitten suomalaiset tutkijat ovat keskimäärin huippututkijoita.

Ajatus lähihyvän tunnistamattomuudesta tarjoaa myös kiinnostavan perspektiivin pohtia Taina Saarisen ja kollegoiden tämän kirjan artikkelin tuloksia. Kirjoittajat tarkastelevat, mitä ongelmia englantikeskeisyydestä on yliopisto-opetukselle ja opiskelijoille. Kansainvälisten opiskelijoiden arjessa englantikeskeisyys konkretisoituu esimerkiksi harvoin ilmaantuvina mahdollisuuksina suomen puhumiseen kollegoiden kanssa. Suomalaisen korkeakoulutuksen kansainvälistymisen tavoitteissa on viime vuosina alettu painottaa kansainvälisten opiskelijoiden mahdollisuuksia jäädä suomalaisille työmarkkinoille. Pahimmillaan suomen kielen merkityksen heikentyminen kansainvälisissä tutkinto-ohjelmissa voi kirjoittajien mukaan johtaa tilanteeseen, jossa suomen kielen osaamattomuus asettaa kansainväliset opiskelijat eriarvoiseen asemaan työmarkkinoilla.

Edellä esitetyt tutkimustulokset tekevät näkyväksi yliopistojen kansainvälistymispyrkimykseen sisältyviä ristiriitaisia käytäntöjä. Useilla kansainvälistymisindikaattoreilla mitattuna emme ole yhtään vähemmän kansainvälisiä kuin eurooppalaiset kollegamme (esim. ETER 2012; Kulczycki ym. 2018). Tavoittelemme kansainvälisiä huippuja, mutta rekrytoimme junioritutkijoita, joille järjestelmämme ei tarjoa uralla etenemismahdollisuuksia. Siinä missä I uraportaalla ulkomaisten tutkijoiden osuus kaikista tutkijoista on alle kolmannes (31%), IV uraportaalle tullessa ulkomaisten tutkijoiden osuus putoaa vajaan kymmenykseen (8%) (Vipunen 2017). Tilastojen valossa on selvää, että yliopistomme eivät pysty houkuttelemaan kansainvälisesti arvostettuja professoreita, eivätkä toisaalta tarjoa etenemismahdollisuuksia junioritutkijoille.

Myös Arto Jauhiainen nostaa kirjan jälkisanoissa esille huolen Suomessa opiskelevien kansainvälisten maistereiden ja tohtoreiden asemasta tuloksen tuottajina, jotka yliopistot tutkinnon valmistumisen jälkeen hylkäävät. Vaikka kansainvälistymisen ideaali läpäisee yliopistojen kaiken toiminnan tavoiteltavana ominaisuutena, käytännössä sen toteuttamistavoissa on ongelmia. Koulutamme ulkomaisia tutkijoita, jotka ”päästämme menemään”, emmekä onnistu rekrytoimaan vastaavasti Suomeen kokeneita tutkijoita tätä aivovuotoa paikkaamaan. Tilanteessa, jossa yhä suurempi joukko

suomalaisia ja kansainvälisiä opiskelijoita ja tutkijoita kilpailee samoista resursseista, on Jauhaisen mukaan uhkana myös epähuomaanin nationalistisen ajattelun yleistyminen.

Yliopistojen opiskelijavalintojen kehittämisen haasteet

Sakari Ahola kirjoittaa tämän kirjan artikkelissa yliopistojen koulutusvalinnoista ja pohtii niiden perimmäistä tarkoitusta. Korkeakoulut ovat ottaneet vuonna 2018 käyttöön opiskelijavalinnan, jonka tarkoitus on vähentää hakijan kokeisiin valmentautumiseen käyttämää aikaa. Vuonna 2020 korkeakouluopiskelijat valitaan pääasiallisesti todistusvalinnan perusteella. Tavoitteena on uusien ylioppilaiden ja muiden ensikertalaisten koulutukseen pääsyn nopeuttaminen ja opintoaikojen lyhentäminen. Aholan artikkelin lukemisen jälkeen on selvää, että helppoa vastausta niin sanotun ylioppilassuman purkamiseen ei ole. Artikkelitekee selväksi myös sen, millainen merkitys tutkimustiedolla on ja voisi olla koulutusvalintajärjestelmän suunnittelussa.

Suomalaisessa kontekstissa koulutusvalinnoista keskustelua käydään tyypillisesti suhteessa korkeakoulutustamme kuvaavaan koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuuden periaatteeseen. Koulutusmahdollisuuksien tasa-arvon näkökulmasta suomalaiselle korkeakoulujärjestelmälle olennaisia piirteitä ovat myös maksuttomuus, valtion taloudellinen tuki opiskelujalle ja korkeakoulujen statuserojen suhteellinen vähäisyys. Kysymys korkeakoulutuksen ja eriarvoisuuden suhteesta asettuukin eri tavoin Suomen kaltaisessa, Pohjoismaille tyypillisessä, horisontaaliseen differentiaatioon perustuvassa järjestelmässä kuin angloamerikkalaisessa, vertikaaliseen stratifikaatioon perustuvassa koulutusjärjestelmässä, jossa oppilaitosten statuserot ovat suuret. (Välimaa & Muho- nen 2018.)

Vaikka niin korkeakoulujen kuin hyvinvointivaltion politiikoilakin on pystytty vaikuttamaan korkeakoulussa opiskelumahdollisuuden avaamiseen kaikille suomalaisille taloudellisista resursseis-

ta riippumatta, aikaisemmat tutkimukset osoittavat, että lapsuuden perheen kulttuurisen pääoman vaikutusta korkeakoulutukseen valikoitumisprosesseissa ei ole pystytty eliminoimaan. Mitä enemmän perheellä on koulutuksellista, sosiaalista, kulttuurista tai ekonomista pääomaa sitä todennäköisempää on, että lapset aloittavat korkeakouluopinnot nuorempina (esim. Muhonen & Välimaa 2018, 376; Saari 2015, 36), arvostetuilla professioaloilla (Kivinen & Hedman 2016) ja pääkaupunkiseudun yliopistoissa (Nori 2011, 161).

Parhaillaan käyttöön otettavan ensikertalaisikiintiön näkökulmasta on kiinnostavaa tarkastella korkeakouluopintojen aloitusiän suhdetta opiskelijoiden perhetaustaan. Suomessa korkeakouluopiskelijat aloittavat opintonsa keskimäärin 20-vuotiaina. (OKM 2014, 14.) Opintojen aloitusiän vaihtelut kytkeytyvät kuitenkin voimakkaasti lapsuuden perheen sosiokulttuuriseen taustaan (Saari 2015, 36). Vuoden 2014 opiskelijatutkimuksen (Moisio, 2015) mukaan korkeakouluopiskelijat, joiden vanhemmat eivät olleet suorittaneet korkeakoulututkintoa, olivat Norjassa, Suomessa ja Ruotsissa keskimäärin neljä vuotta vanhempia kuin opiskelijat, joiden vanhemmilla oli korkeakoulututkinto. Neljän vuoden ero tässä yhteydessä on merkityksellinen, sillä yli vuoden mittaisen välivuoden lukion ja yliopiston välillä on todettu olevan yhteydessä heikompiin oppimistuloksiin (Parker, Thoemmes, Duineveld & Salmela-Aro 2015).

Heli I. Koskisen artikkeli lisää ymmärrystä siitä, miltä valintajärjestelmä, kuten vaatimusten ja pätevyysien selvittäminen, näyttäytyy opiskelijoiden näkökulmasta. Järjestelmä, jossa pääsyvaatimukset ja ohjeistukset on tyypillisesti kirjoitettu tarkasti auki, hahmottuukin alasta haaveilevien silmissä epämääräisenä informaatioviidakkona, jossa väärän tiedon erottaminen oikeasta voi olla vaikeaa. Koskinen erittelee osuvasti sitä, kuinka kapeaa kuvaa sosiaalinen media rakentaa eläinlääkäriskoulutukseen johtavista poluista. Kun alasta haaveileva nuori tukeutuu internetsivustoihin tietolähteenä, hän törmää virheelliseen käsitykseen lukiosta ainoana tienä eläinlääketieteellisen opintoihin. Tilanteessa, jossa oikean informaation löytyminen saattaa olla vaikeaa, on helppo ymmärtää, millainen merkitys esimerkiksi alan tuntevilla vanhemmillä ohjauksessa ja erilaisten opintopolkujen hahmottamisessa on.

Päivi Vuorinen-Lampila käsittelee artikkelissaan suomalaisten yliopisto-opiskelijoiden etenemisen tyyppejä ja niiden yhteyttä opiskelun pitkittymisen syihin. Edellä on kuvattu, miten kulttuuripääoma vaikuttaa koulutukseen valikoitumiseen ja opintojen aloituskäynnin. Opintourien tarkastelu tarkentaa kuvaa siitä, millaiset syyt vaikuttavat opintojen mahdolliseen pitkittymiseen. Suomalainen lukukausimaksuton yliopistokoulutus ja opintososiaaliset tuet tarjoavat mahdollisuuden oman polun etsintään, useampien aineiden ja jopa useampien tutkintojen suorittamiseen. Aholan ja Vuorinen-Lampilan artikkelit herättävät kysymyksen siitä, missä määrin korkeakoulupoliittiset tavoitteet korkeakouluopintourien nopeuttamisesta ja koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuudesta ovat sovittavissa yhteen. Ovatko pitkät koulutusajat se hinta, jonka makamme korkeakoulujärjestelmämme peruskalliosta, koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuusperiaatteesta? Opiskelijoiden kynnyksen aloittaa maksuton opiskelu muussakin kuin ykkösopiskelupaikassa ja opiskelupaikan vaihtaminen mahdollisuuksien mukaan sopivampaan opiskelupaikkaan näyttäytyy yksilön kannalta mielekkäänä ja rationaalisenä toimintana. Kuitenkin jokainen tähän tapaan käyttäytyvä opiskelija heikentää korkeakoulujärjestelmän näkökulmasta systeemin tehokkuutta.

Olemme havainnollistaneet edellä ”korkeakoulutuksen tuntematonta” tarkastelemalla empiiristen esimerkkien valossa korkeakoulupoliittisiin ideaaleihin, kansainvälisyyteen ja opintoaikojen tehostamiseen sisältyviä jännitteitä ja haasteita. Korkeakoulututkimuksen vaikuttavuuden kannalta yksi keskeisempiä kysymyksiä on, otetaanko uusia näkökulmia osaksi korkeakoulupoliittista päätöksentekoa. Poliittisissa kampanjoissa on aina kyse myös arvojen ja ideologioiden taistelusta. Kirjassa kuvatut korkeakoulutuksen ideaaleihin sisältyvät keskinäiset jännitteet havainnollistavat osaltaan sitä, kuinka myös tutkimustiedolla voidaan edistää erilaisia arvoita latautuvia tavoitteita. Ymmärrys poliittisen päätöksenteon arvosidonnaisuudesta tekee näkyväksi myös tutkimustiedon vaikutusmahdollisuuksien rajallisuuden.

Lähteet

- Ahola, S. & Välimaa, J. 2002. Mitä on korkeakoulututkimus? Johdatus vuosikirjaan. Teoksessa S. Ahola & J. Välimaa (toim.) Heimoja, hengenviljelystä ja hallintoa: korkeakoulututkimuksen vuosikirja 2002. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto, 7–30.
- Alastalo, M., Kunelius, R. & Muhonen, R. 2014. Evidenssiä eliitille ja kansainvälistä huipputiedettä? Tutkimuksen vaikuttavuuden mielikuvastot tiedepolitiikan resursseina. Teoksessa R. Muhonen & H.-M. Puuska (toim.) Tutkimuksen kansallinen tehtävä. Tampere: Vastapaino, 119–149.
- Ei-Khawas, E. 2000. Patterns of communication and miscommunication between research and policy. Teoksessa S. Schwartz & U. Teichler (toim.) The institutional basis of higher education research. Dordrecht: Springer, 45–56. Saatavissa https://doi.org/10.1007/0-306-47662-2_4
- ETER. 2012. European tertiary education register. Luettu 15.1.2016. Saatavissa <http://eter.joanneum.at/imdas-eter/browse/browse.jsf>
- Hoffman, D. 2007. The career potential of migrant scholars in Finnish higher education: emerging perspectives and dynamics. Väitöskirja. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 318. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3369-2>
- Julkaisufoorumi. 2019. Luettu 13.1.2020. Saatavissa <http://www.julkaisufoorumi.fi/fi/julkaisufoorumi>
- Julkaisufoorumi. 14.2.2012. Risto Heiskala: Tasoluokitus tutkijan näkökulmasta. YouTube -video. Luettu 8.10.2019. Saatavissa <https://www.youtube.com/watch?v=ynYNzp6lfjY&t=585s>.
- Kivinen, O. & Hedman, J. 2016. Suomalaisen korkeakoulutuksen taso on väitettyä parempi: mahdollisuuksien tasa-arvo ja korkea osaaminen. Yhteiskuntapolitiikka 81 (1), 87–96. Saatavissa <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201602196554>
- Kirveskoski, H. 2018. Lukukausimaksut eivät lisää korkeakoulutuksen vetovoimaisuutta. Blogi-kirjoitus 2.3.2018, Helsingin yliopiston ylioppilaskunta. Luettu 8.10.2019. Saatavissa <https://hyy.webhotelpro.fi/fi/blogit/201803>
- Kulczycki, E., Engels, T. C. E., Pölonen, J., Bruun, K., Dušková, M., Guns, R., Nowotniak, R., Petr, M., Sivertsen, G., Istenič Starčič, A. & Zuccala, A. 2018. Publication patterns in the social sciences and humanities: evidence from eight European countries. *Scientometrics* 116 (1), 463–486. Saatavissa <https://doi.org/10.1007/s11192-018-2711-0>
- Lyytinen, A., Muhonen, R., Koskinen, O. & Eskola, O. 2016. Ulkomaiset tutkijat ja julkaisuaktiivisuus. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:16. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-402-3>
- Moisio, J. 2015. Mitä Eurostudent kertoo opiskelijoista, opinnoista ja opiskelusta 2010-luvun Euroopassa? Esitelmä korkeakoulu- ja innovaatiotutkimuksen päivillä 28.4.2015, Helsinki. Luettu 2.1.2020. Saatavissa <https://docplayer.fi/3954188-Eurostudent-v-2012-2015-tutkimus-mita-eurostudent-kertoo-opiskelijoista-opinnoista-ja-opiskelusta-2010-luvun-euroopassa-johanna-moisio-ht.html>

- Muhonen R., Leino Y. & Puuska H.-M. 2012. Suomen kansainvälinen yhteisjulkaiseminen. Opetus ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:4. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavissa <http://urn.fi/urn:isbn:978-952-263-097-1>
- Muhonen, R. 2017. Tieteen hyödyt piiloutuvat numeroilta. Tiedepolitiikka 42 (4), 31–34. Saatavissa <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-2501335>
- Mustajoki, A. 2014. Arviointeja, arviointeja, arviointeja: jättääkö mittamisen hurmos tilaa luovalle ajattelulle? Teoksessa R. Muhonen & H.-M. Puuska (toim.) Tutkimuksen kansallinen tehtävä. Tampere: Vastapaino, 271–298.
- Nori, H. 2011. Keille yliopiston portit avautuvat? Tutkimus suomalaisiin yliopistoihin ja eri tieteenaloille valikoitumisesta 2000-luvun alussa. Väitöskirja. Sarja C, Scripta lingua Fennica edita, osa 309. Turku: Tutun yliopisto. Saatavissa <http://urn.fi/URN:ISBN%20978-951-29-4526-9>
- Opetushallitus. 24.11.2017. Kuukauden tilasto: ulkomaalaisten hakijoiden määrät korkeakouluissa laskivat. Uutinen. Luettu 8.10.2019. Saatavissa <https://www.opi.fi/fi/uutiset/2017/kuukauden-tilasto-ulkomaalaisten-hakijoiden-maarat-keuakouluissa-laskivat>
- OKM. Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2014. Opiskelijatutkimus 2014: korkeakouluopiskelijoiden toimeentulo ja opiskelu. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:10. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-285-2>
- Parker, P. D., Thoemmes, F., Duineveld, J. J. & Salmela-Aro, K. 2015. I wish I had (not) taken a gap-year? The psychological and attainment outcomes of different post-school pathways. *Developmental Psychology* 51 (3), 323–333. Saatavissa <https://doi.org/10.1037/a0038667>
- Patomäki, H. 2011. Julkaisuluokittelun politiikkaa: teknologia ideologia. *Politiikka* 53 (4), 295–302. Saatavissa <https://journal.fi/politiikka/article/view/60127>
- Puuska, H.-M., Muhonen, R. & Leino, Y. 2014. International and domestic co-publishing and their citation impact in different disciplines. *Scientometrics* 98 (2), 823–839. Saatavissa <https://doi.org/10.1007/s11192-013-1181-7>
- Raivio, K. 2019. Näytön paikka: tutkimustiedon käyttö ja väärinkäyttö. Helsinki: Gaudeamus.
- Rajavaara, M. 2007. Vaikuttavuusyhteiskunta: sosiaalisten olojen arvostelusta vaikutusten todentamiseen. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 84. Helsinki: Kela. Saatavissa <http://hdl.handle.net/10250/3290>
- Räsänen, K. 2017. Hyvä löytyy läheltä. Seminaariesitys. Oili-Helena Yljoen 60-vuotisjuhlaseminaari 3.11.2017, Tampereen yliopisto, Tampere.
- Saari, J. 2015. Koulutuksen valikoituvuus koulutuspolkujen nivelvaiheissa. Teoksessa J. Saari, L. Aarnio & M. Rytkönen (toim.) Kolme näkökulmaa koulutuksen valikoituvuuteen: nuorten koulutusvalinnat tilastojen ja kertomusten valossa. *Otus* 51/2015. Helsinki: Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö *Otus*, 11–76. Saatavissa <https://www.otus.fi/julkaisu/kolme-nakokulmaa-koulutuksen-valikoituvuuteen/>

- Seuri, A. & Vartiainen, H. 2018. Yliopistojen rahoitus, kannustaminen ja rakennekehitys: Talouspolitiikan arviointineuvoston taustaraportti. Saatavissa https://www.talouspolitiikanarviointineuvosto.fi/wordpress/wp-content/uploads/2018/01/Seuri_Vartiainen_2018-1.pdf
- SVT. Suomen virallinen tilasto. 2013. Väestön koulutusrakenne: Nuoret naiset korkeasti koulutettuja, Uudellamaalla asuu koulutetuin väestö. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 18.3.2019. Saatavissa http://www.stat.fi/til/vkour/2013/vkour_2013_2014-11-06_tie_001_fi.html
- SVT. Suomen virallinen tilasto. 2015. Väestön koulutusrakenne: 40–44-vuotiaat korkeimmin koulutettuja vuonna 2015. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 18.3.2019. Saatavissa http://www.stat.fi/til/vkour/2015/vkour_2015_2016-11-03_tie_001_fi.html
- SVT. Suomen virallinen tilasto. 2017. Väestön koulutusrakenne: 40–44-vuotiaat korkeimmin koulutettuja 2017. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 18.3.2019. Saatavissa http://www.stat.fi/til/vkour/2017/vkour_2017_2018-11-02_tie_001_fi.html
- Tampereen yliopisto. 23.5.2018. Kova kiire ja riskien välttely tuovat tutkijalle menestystä: Risto Heiskala toimittaja Heikki Laurinollin haastateltavana. Luettu 8.10.2019. Saatavissa <http://www2.uta.fi/ajankohtaista/uutinen/kova-kiire-ja-riskien-valttely-tuovat-tutkijalle-menestysta>
- Vipunen. Opetushallinnon tilastopalvelu. 2019. Henkilöstö. Luettu 18.3.2019. Saatavissa <https://vipunen.fi/fi-fi/yliopisto/Sivut/Henkilostö.aspx>
- Välimaa, J. & Muhonen, R. 2018. Reproducing social equality across the generations: The Nordic model of high participation higher education in Finland. Teoksessa B. Cantwell, S. Marginson & A. Smolentseva (toim.) High participation systems of higher education. Oxford: Oxford University Press, 358–385.